

*До разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.112
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
76018 м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка 57*

ВІДГУК

**офіційного опонента Ігнатенко Ірини Володимирівни,
кандидатки юридичних наук, доцентки, доцентки кафедри земельного
та аграрного права Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
на дисертацію Вельмисєвої Ірини Валеріївни на тему «Правовий режим
санітарно-захисних зон в Україні», подану на здобуття наукового
ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Земля є обмеженим територіальним базисом для розміщення різних видів будівель, споруд, у тому числі промислового та іншого призначення, які можуть бути джерелами негативного впливу на довкілля та здоров'я людини. Безумовно, можна констатувати, що найактивніший процес планування та забудови територій зазначеними об'єктами нерухомості відбувається на землях населених пунктів. В умовах «обмеженої» забудови належне правове регулювання, здатне збалансовано забезпечити високий рівень здоров'я людини та сприятливе довкілля, з одного боку, та безперешкодне функціонування побудованих об'єктів нерухомості – з іншого, є одним із пріоритетних завдань держави. До правових способів, покликаних забезпечити створення таких умов, належить встановлення правового режиму санітарно-захисних зон.

Правове регулювання санітарно-захисних зон в Україні є комплексним, носить міжгалузевий характер, що дозволяє виділити свої

специфічні особливості у кожній із сфер суспільних відносин. На сьогодні у великих містах намітилися два еколого-містобудівні напрямки реорганізації промислових зон. Перший – екологізація та ущільнення промислової забудови, створення замкнутих циклів, зменшення викидів, перехід на маловідходні технології. Другий – ліквідація промзон у центральних районах, перетворення їх на рекреаційні та більш комфортні спальні, офісні райони. Організація санітарно-захисних зон навколо території промислових підприємств залишається одним із провідних методів ефективного зниження несприятливого антропогенного впливу забруднення довкілля на здоров'я населення. Питання розмірів санітарно-захисних зон актуалізовано у зв'язку зі збільшенням вартості землі, особливо у містах.

Досвід проведених досліджень демонструє, що технічне переозброєння підприємств, впровадження сучасних технологій зумовлюють можливість оптимальної мінімізації розміру санітарно-захисних зон при збереженні прямого призначення – захисту населення від шкідливого впливу виробничих факторів (хімічних та фізичних). У зв'язку з чим, законодавство України щодо порядку встановлення та організації таких санітарно-захисних зон потребує істотного вдосконалення.

Наявні у юридичній літературі України дослідження земельно-правової проблематики фокусувались передусім на аналізі окремих аспектів проблеми правового режиму санітарно-захисних зон в Україні. Проведене дисертанткою Вельмисевою І. В. комплексне дослідження правового регулювання правового режиму санітарно-захисних зон в Україні є першим у земельно-правовій науці нашої держави, та за своїм змістом і значенням для розвитку як земельного законодавства України, так і земельних відносин є надзвичайно актуальним.

Характеризуючи дисертаційне дослідження І. В. Вельмисевої в цілому, необхідно зазначити, що положення, викладені у вступі та розділах основної частини роботи, що стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично і

практично важливими, недостатньо розробленими у земельно-правовій та науці, а тому є перспективними для дослідження. Дисертантка запропонувала ряд положень, які сприяють пошуку шляхів вирішення проблем встановлення та організації санітарно-захисних зон в Україні. Отже, тема дисертації І. В. Вельмисевої відповідає потребам сучасної земельно-правової науки, є актуальною, а саме дослідження – своєчасним.

Ступінь обґрунтованості та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Належна ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечуються, по-перше, плідним використанням низки загальноновизнаних і спеціальних методів наукового пізнання; по-друге, рівнем узагальнення теоретичних висновків і поглядів, викладених у літературних джерелах, правових концепціях, програмах. З позитивного боку слід відмітити надзвичайно чітке та правильне визначення дисертанткою об'єкта та предмета дослідження. Предметом дослідження є нормативно-правові акти українського законодавства, практика їх застосування, міжнародно-правові документи, а також наукові праці вітчизняних та зарубіжних авторів щодо встановлення та функціонування санітарно-захисних зон в Україні. Об'єктом дослідження є правовий режим санітарно-захисних зон в Україні. Правильне розуміння об'єкта та предмета дослідження дозволило Вельмисевій І. В. зробити свою наукову ідею цілісною, обґрунтованою та донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму і зробити дисертацію реальним внеском у науку земельного права.

Оцінюючи дану дисертацію в цілому, слід відмітити методологічну продуманість та теоретичну послідовність її плану, що, безперечно, позитивно відбилася й на отриманих дисертанткою наукових результатах. Методологічну основу складають науково-теоретичні положення, загально прийняті юридичною наукою. Належний ступінь обґрунтованості висновків та теоретичних положень дисертації досягнутий завдяки використанню різноманітних загальнонаукових та спеціально-юридичних методів наукового

пізнання. Зокрема, діалектичний метод використовувався при дослідженні положень різних нормативно-правових актів щодо правового режиму санітарно-захисних зон у їх взаємозв'язку та взаємообумовленості, змісту правового регулювання режиму санітарно-захисних зон, а також співвідношення норм різних галузей права щодо його регулювання (підрозділи 1.1., 1.2.). Формально-логічний метод дозволив сформулювати у даній роботі ряд визначень, висновків та узагальнень, зокрема дефініцій понять «санітарно-захисна зона», «правовий режим санітарно-захисних зон», «обмеження прав на землі санітарно-захисних зон», «контроль за дотриманням законодавства про правовий режим санітарно-захисних зон» та ін. (підрозділи 1.1., 2.2., 2.3. та 3.1.). Структурно-функціональний метод використовувався при дослідженні системи державних органів, що здійснюють контроль за дотриманням законодавства про правовий режим санітарно-захисних зон, механізмів захисту екологічних прав громадян у випадках порушень правового режиму санітарно-захисних зон (підрозділи 3.1. та 3.2.). Порівняльно-правовий метод застосовувався при співставленні положень різних галузей права щодо регламентації створення і функціонування санітарно-захисних зон та особливостей їх правового режиму в Україні (підрозділи 1.2., 1.3. та 2.1.). Становлення концепції санітарно-захисних зон та розвиток їх правового регулювання у законодавстві України досліджувалися за допомогою історико-правового методу (підрозділ 1.1. та 2.2.). Ретроспективний та перспективний методи, а також метод моделювання використовувалися при виявленні недоліків чинного законодавства щодо правового регулювання правового режиму санітарно-захисних зон та формуванні пропозицій щодо його удосконалення (підрозділи 2.2., 3.1. та 3.2.).

Варто звернути увагу на те, що всі основні завдання дисертаційного дослідження знайшли розв'язання на належному науковому рівні. Зміст дисертації відповідає поставленій меті та відображає логіку дослідження. Дана дисертаційна робота значною мірою заповнює прогалини в розвитку

земельно-правової науки взагалі та теорії правового регулювання санітарно-захисних зон в Україні, узагальнює досягнення вітчизняних і зарубіжних юристів, які досліджували різні аспекти даної проблеми в теоретичному та прикладному аспектах, та визначає перспективні напрями розвитку і вдосконалення правових норм у цій сфері земельних відносин.

Структура та кількість опрацьованих наукових джерел свідчать про глибину проведеного дослідження, авторка посилається на сучасні праці відомих фахівців, дискутує з деякими з них щодо положень, по яких дисертантка сформулювала власну відмінну наукову позицію, та запропонувала власну оцінку відповідних правових явищ.

Наукова новизна одержаних результатів. Зі змісту дисертаційної роботи, опублікованих дисертанткою наукових праць вбачається, що основні наукові положення, висновки та пропозиції сформульовані авторкою самостійно та відображають її особистий внесок у формування доктрини земельного права України, характеризуються науковою новизною.

Безсумнівним здобутком дисертантки є вперше запропоноване розуміння поняття «правовий режим санітарно-захисних зон» як особливий порядок регулювання суспільних відносин, що виникають із створенням, організацією та функціонуванням санітарно-захисних зон за допомогою взаємопов'язаних між собою правових засобів [с. 50 дис.].

Заслуговує схвалення вперше здійснене розмежування та деталізація процедур встановлення санітарно-захисних зон у випадках: 1) будівництва (реконструкції) об'єктів (проект санітарно-захисної зони може бути складовою звіту з оцінки впливу на довкілля або окремим розділом «Оцінка впливу на навколишнє середовище – ОВНС» у складі загальної проектної документації); 2) оформлення та затвердження розмірів санітарно-захисних зон діючих об'єктів або коригування розмірів встановлених санітарно-захисних зон [с. 24 дис.].

Доцільно підтримати пропозицію здобувачки щодо удосконалення поняття «санітарно-захисна зона» як території з особливим режимом

використання, земельна ділянка (смуга землі) навколо потенційно небезпечного об'єкта, котрий є джерелом негативного впливу на середовище перебування людини, і встановлюється з метою зменшення цього впливу на людей та довкілля, суміжні землі, інші природні об'єкти, запобігання заповідянню шкоди здоров'ю населення, в межах якої діють обмеження, визначені законодавством [с. 47 дис.].

Привертає увагу і пропозиція авторки щодо доцільності оновлення Державних санітарних правил планування та забудови населених пунктів в частині розробки проектів санітарно-захисних зон у випадку будівництва (реконструкції) об'єкта (з урахуванням процедури оцінки впливу на довкілля) та коригування їх розмірів (з урахуванням деталізації етапів та відповідальних суб'єктів) [с. 25 дис.].

Певний науковий інтерес становить розуміння сутності (правової природи) санітарно-захисних зон у чотирьох аспектах: 1) як одну із вимог і заходів в системі нормативно-правового регулювання охорони атмосферного повітря; 2) як підставу обмеження прав на землю; 3) як один із засобів забезпечення екологічної безпеки при планування і будівництві об'єктів, організації і забудові територій; 4) як конкретизацію загальних вимог екологічної безпеки щодо окремих видів господарської діяльності [с. 24 дис.].

Інші наукові положення, які сформульовані в дисертації та в опублікованих працях дисертантки, також містять елементи наукової новизни та сприяли відображенню результатів, науковому пізнанню проблематики, охопленої предметом дисертаційного дослідження.

Порушень академічної доброчесності у дисертаційному дослідженні І. В. Вельмисєвої не виявлено.

Теоретичне та практичне значення дисертації підтверджується можливістю використання розроблених дисертанткою рекомендацій, положень та пропозицій у науково-дослідницькій сфері, правотворчості, навчальному процесі та у практичній діяльності органів судової влади.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Зміст та структура

дисертації І. В. Вельмисевої відповідає меті та завданням, сформульованим дисертанткою на початку дослідження, а також відображають актуальність дослідження та його наукову новизну. Дисертація характеризується логічним змістовним наповненням, відповідно до змісту, структура якого забезпечила комплексність та системність отриманих науково значущих результатів. Структура дисертації побудована відповідно до поставлених перед дослідженням завдань. Дисертація викладена на 251 стор., складається з анотації, вступу, трьох розділів, поділених на вісім підрозділів, включає висновки, а також містить список використаних джерел (240 найменувань). Дисертація оформлена у відповідності з вимогами законодавства України.

Ступінь апробації та впровадження результатів дисертаційної роботи. Результати дослідження І. В. Вельмисевої пройшли достатню апробацію. Основні теоретичні і практичні положення та результати дослідження висвітлено у 14 публікаціях, 5 із яких – статті у фахових виданнях, 9 – тези виступів на науково-практичних конференціях.

Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею. Використані в роботі теоретичні позиції, висновки інших авторів містять відповідні посилання. Включені до дисертації пропозиції та розробки належать автору.

Оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, слід відмітити, що наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі Вельмисевої І. В., є належним чином обґрунтованими і характеризуються високим ступенем наукової достовірності, оскільки базуються на чинному законодавстві України та достатньо повній літературній базі, яка відображає досягнення вітчизняної земельно-правової і еколого-правової науки та юридичної науки в цілому. Вищезазначене свідчить про досить високу практичну значимість дисертаційного дослідження Вельмисевої І. В.

Разом із тим, виокремлюючи позитивні сторони дослідження, слід звернути увагу й на те, що окремі положення дисертаційної роботи І. В. Вельмисевої є **дискусійними або потребують додаткового обґрунтування:**

1. Авторка дослідження пропонує внесення змін до ст. 114 Земельного кодексу України шляхом уточнення функціонального призначення санітарно-захисних зон та змісту обмежень, які в них встановлюються [с. 25 дис.]. В цьому контексті потребує додаткової аргументації позиція дисертантки щодо співвідношення функціонального призначення санітарно-захисних зон, яке пропонується визначити у статті 114 Земельного кодексу України із Планами зонування територій, в яких встановлюється функціональне призначення територій.

2. Дисертанткою загалом критикується практика порушення порядку встановлення розмірів санітарно-захисних зон. Слушно зазначається, що аналіз окремих судових справ показав, що суди не брали до уваги закріплену необхідність проведення державної санітарно-епідеміологічної експертизи, а при обґрунтуванні розмірів санітарно-захисних зон (як правило, в сторону зменшення) посилалися на відсутність доказів негативного впливу об'єкту на життєдіяльність населення, належним чином розроблені нормативи викидів забруднюючих речовин, висновки Міністерства охорони здоров'я України тощо [с. 110 дис.]. При захисті роботи хотілося б почути законодавчий вихід із зазначеної проблеми. Оскільки належним чином розрахований розмір санітарно-захисних зон є однією з гарантій правомірного функціонування промислового об'єкта. У разі невстановлення санітарно-захисних зон чи встановлення їх у менших межах є ризик зміни містобудівної ситуації, де навколо території промислового об'єкта з'явиться можливість здійснення будівництва житла та інших об'єктів. В свою чергу, за необхідності збільшення потужності виробництва збільшувати розмір санітарно-захисних зон стане важко.

3. Треба звернути увагу на те, що дисертантка виокремила дві групи об'єктів, навколо яких встановлюються санітарно-захисні зони: промислові підприємства та інші об'єкти, які не пов'язані із виробництвом промислової продукції [с. 26, 87 дис.]. В роботі значна увага приділяється саме промисловим підприємствам. Було б цікавим почути при захисті думку

дисертанти про інші об'єкти, зокрема, чи є доцільним встановлювання санітарно-захисних зон щодо некапітальних об'єктів та тимчасових споруд.

4. Вимагає уточнення позиція авторки про те, що правовий режим земель санітарно-захисних зон в Україні повинен регламентуватися виключно нормативно-правовими актами рівня закону, відповідно до ст. 92 Конституції України [с. 156 дис.]. Адже у висновках авторка до особливостей правового режиму санітарно-захисних зон відносить наявність розгалуженого різнорівневого нормативно-правового регулювання санітарно-захисних зон у нормативно-правових актах різної юридичної сили [с. 212, 215 дис.].

5. У підрозділах 1.2. та 1.3. дисертантка аналізує санітарно-захисні зони як елемент в організації, плануванні та забудові територій. Зокрема, підкреслюється, що еколого-правове, обґрунтоване планування і зонування територій в цілому дозволить заздалегідь уникнути проблем щодо неправильного розміщення не стільки санітарно-захисних зон, а й самих екологічно небезпечних об'єктів. Тому завдання санітарно-захисних зон і полягає у забезпеченні екологічної безпеки, як на території санітарно-захисної зони, так і поза її межами [с. 58-60 дис.]. Далі дисертантка наводить тезу, що розміщення санітарно-захисних зон розглядається, насамперед, елементом земельного зонування [с. 71 дис.]. Розробка генеральних планів населених пунктів, планів зонування їх території враховує реальний стан речей з розміщенням та режимом використання санітарно-захисних зон [с. 79 дис.]. Проте в результаті аналізу змісту дисертації вбачається, що в роботі бракує аргументів та положень, щодо можливості врегулювання правового режиму санітарно-захисних зон тільки в містобудівній документації. При цьому, уявляється, що дисертанці варто було б проаналізувати досвід зарубіжних країн в цій сфері. Дослідження виграло б, якби авторкою було окреслено, який саме позитивний досвід можливо застосувати для удосконалення правового регулювання правового режиму санітарно-захисних зон.

Висловлені зауваження сприятимуть науковій дискусії, мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Загальний висновок. Дисертація «Правовий режим санітарно-захисних зон в Україні» за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою і практичною цінністю отриманих результатів відповідає спеціальності 081 «Право» і вимогам пункту 10 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії і доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня 2016 р. № 261, наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій» від 12 січня 2017 р., Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а дисертантка Вельмисєва Ірина Валеріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**Кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого**

І. В. ІГНАТЕНКО